
tucionalnih oblik in prijemov, s katerimi je finska država izvajala oziroma podpirala svojo strategijo. Vseeno delo ponuja veliko snovi za razmislek in tudi napotke, pri čemer pa se je treba zavedati, da vsaka ekonomija oz. družba piše svojo razvojno zgodbo, in da vzorci razvoja niso tako zlahka prenosljivi. Poleg premišljene družbeno-ekonomske politike je, kot ugotavljajo avtorji študije, za razvojni preboj vedno potrebne tudi nekaj sreče. Finska je imela oboje.

Luka ZEVNIK

Michel Foucault
**Življenje in prakse svobode,
izbrani spisi**

Založba ZRC, Ljubljana 2007,
str. 307, 21.00 EUR
(ISBN 978-961-254-053-1)

Na slovenski teoretski sceni je francoski filozof Michel Foucault, vsaj v primerjavi z njegovim rojakom in sodobnikom Jacquesom Lacanom, milo rečeno nekoliko zapostavljen. Slovenci imamo svetovno znano lacanovsko šolo s Slavojem Žižkom na čelu, revije specializirane za psihoanalizo (*Razpol*, *Problemi*) in cel kup prepričljivih aplikacij Lacanove teorije na različnih področjih. Zaradi vsekakor težko določljivih razlogov so slovenski teoretiki, ki črpajo iz miselne tradicije t.i. (post)strukturalizma, torej bolj naklonjeni (lacanovski) psihoanalizi, nekateri celo tako močno, da preko nje vztrajno berejo tudi

Foucaulta. Medtem ko nemalo slovenskih teoretikov uporablja in razvija (lacanovsko) psihoanalizo, pa je, razen redkih izjem, precej težje najti koga, ki bi se sistematično ukvarjal s foucaultovsko teorijo ali jo celostno apliciral na določeno področje. Nikakor ne bi želeli nekritično povelečevati foucaultovske teorije niti diskvalificirati lacanovskih branj Foucaulta, vseeno pa je potrebno opozoriti, da medtem ko slovenska psihoanalitična šola narekuje svetovne premike, Foucaultovo prodorno teorijo (predvsem tisto pozno) v Sloveniji poznamo in uporabljamo vse premalo, kaj šele, da bi slovenska teoretska produkcija odzvanjala tudi na dokaj močni in hitro rastoči svetovni foucaultovski sceni. V tem kontekstu je prevod pretežno poznih Foucaultjevih intervjujev in tekstov, ki je pod naslovom *Življenje in prakse svobode* izšel v zbirki *Philosophica (series moderna)* pod okriljem Založbe ZRC, prepotrebna osvežitev. Pa ne samo zato, ker poleg davnega leta 1991 izdane *Vednost-oblast-subjekt* predstavlja knjiga edini večji prevod Foucaultovih predvsem poznejših intervjujev in tekstov v slovenščino, ampak tudi zaradi določenega potenciala za reanimacijo razmeroma anemične foucaultjevske scene pri nas.

Za zvezdniško filozofsko zaslombo izdaje je s predgovorom, ki je sicer bližji kratki samostojni študiji kot strukturirani refleksiji izbranih tekstov, poskrbel Alain Badiou. V knjigi so teksti zbrani v 3 grozde. V prvem z naslovom *Filozofija v zankah oblasti* so nanizani teksti, ki so 'izbruhnili' iz

Foucaultovega pretanjenega politično angažiranega posluha za, kot se je izrazil sam, kritično refleksijo *naše aktualnosti*. Če v tekstu *Kaj je razsvetljenstvo* Foucault govori o tem v splošnejših filozofskih kategorijah, je v ostalih tekstih bolj specifičen. *Politična vloga intelektualca* ter *Analična filozofija politike* tako izražata potrebo po analiziranju razmerij moči ter njihovih povezavah z režimi resnice, hkrati pa kritično reflektirata, kakšno vlogo naj bi pri tem igrala filozofija in intelektualci. V sorodnem duhu sta nastala tudi preostala teksta v tem sklopu. Foucault je namreč oba napisal kot predgovora. Prvega k knjigi *Anti-Ojdip* Deleuzea in Guattarija ter drugega k Canguilhemovi knjigi *Normalno in patološko*, ki sta vsaka na svojem področju prav tako pretanjeni refleksiji takratne historične aktualnosti. Če prvi grozd tekstov govori o življenju in delovanju filozofov, aktivistov in intelektualcev, se drugi, z naslovom *Tehnologije vladanja: h kritiki političnega uma*, osredini na življenje populacije. Poglavlje obsega tekste o modusih politične racionalnosti, pri čemer prevladujejo Foucaultova razmišljanja o biopolitiki, biomoči in vladnosti, ki jih je mogoče uvrstiti med teoretske nastavke, kateri so bili po Foucaultovi smrti deležni najintenzivnejšega razvoja in aplikacije njegovih interpretov na različnih področjih (glej npr. Agamben, Negri, pripadniki t.i. Governmentality Studies (Rose, Dean, Miller), pri nas Kurnik). Tretji grozd tekstov z naslovom *Prakse svobode* poveže življenje še s praksami svobode. Zadnje sicer

predstavljajo precej nedokončan, a kljub temu izredno pomemben del Foucaultovih razglabljanj, ki so bila še zlasti v poznejšem obdobju usmerjena k produciranju konkretnih transformacij subjektivne zgodovinske izkušnje. Teksta *Pisava sebstva* in *Tehnike sebstva* tako govorita o antičnih praksah sebstva, na podlagi katerih je Foucault (med drugim tudi v tekstu *Etika skrbi zase kot prakticiranje svobode*, prav tako vključenem v knjigi) razvil tudi svoje razumevanje svobode, ki je onkraj zgolj osvobajanja. Za Foucaulta je osvobajanje od določenih zgodovinskih, ekonomskih in družbenih procesov šele začetek, saj je prepričan, da po osvoboditvi preprosto ne pridemo do neke čiste človeške narave ali temelja, katerega naj bi ti mehanizmi prikrili in odtujili. Za Foucaulta nek čist in svoboden temelj ali človeška narava namreč ne obstajata sama po sebi in prav zato je treba svobodo stalno izumljati in ustvarjati preko »practiciranja svobode«, ki poteka na samih mejah našega izkustva. Zadnje poglavje vključuje tudi intervju z naslovom *Seks, oblast in politika identitete*, v katerem Foucault izraža svoja precej specifična videnja emancipacije homoseksualcev, ki so se v mnogih pogledih radikalno razlikovala od strategij takratnih (in sedanjih) gejevskih in lezbičnih osvobodilnih gibanj.

Urednica knjige Jelica Šumič-Riha je posrečeno izbrala tekste za posamezne tematske sklope, kar obtoplavi in fragmentiranosti Foucaultovih poznih prispevkov ni lahko delo. Knjiga obsega tudi precejšnje število

pogojno rečeno bolj obskurnih tekstov, ki jih ni mogoče najti niti v referenčnem trodelnem izboru glavnih Foucaultovih krajših tekstov v angleščini z naslovom *Essential Works of Foucault 1954–1984*. Nov prevod izbora Foucaultovih predvsem poznejših zapisov, predavanj in intervjujev v slovenščino je relevanten zaradi več razlogov. Spričo Foucaultovega teoretskega preloma v drugi polovici sedemdesetih ter nenadne in prezgodnje smrti leta 1984 so poznejši krajši teksti na sploh izredno pomembni za razumevanje Foucaultovega teoretskega razvoja in njegovega celotnega filozofskega opusa. V njih je namreč osvetljeval in reflektiral konture svojih glavnih knjižnih del in cepljenj miselnih horizontov ter razgrnil tudi mnoge nove teoretske nastavke, ki mu jih zaradi usodne bolezni kasneje nikoli ni uspelo sistematično razviti. Poleg tega se je v teh krajših prispevkih kritično oziral na že prehojeno teoretsko pot in svoj celoten opus postavil v povsem nov kontekst. Pozni Foucaultovi teksti torej ne prinašajo samo novih teoretskih izpeljav, ampak vzporedno z njimi bolj ali manj eksplicitno emitirajo tudi jasne signale, kako z njimi na novo brati njegova zgodnejša dela. Če izhajamo iz njegovih krajših poznejših del, je treba Foucaulta potemtakem brati predvsem retrogradno: od poznega k zgodnjemu. Poleg tega ostati omejen zgolj na Foucaultove glavne knjižne izdaje ne bi pomenilo samo velike izgube pri dojetanju teoretske vrednosti njegovega filozofskega opusa, ampak tudi nevarnost, da bi pozabili na nespo-

no progresivnost njegove mejno-eksperimentalne politične in etične držbe, ki jo je sam najbolj neposredno opredelil prav v krajših in bolj neformalnih prispevkih ter pogovorih.

Najnovejši prevod krajših Foucaultovih tekstov skupaj z dopolnjenim ponatisom njegovega predhodnika *Vednost-oblast-subjekt*, ki je pravkar izšel pri založbi Krtina, je pomemben korak, če se želimo tudi v Sloveniji približati naglo razvijajoči se svetovni foucaultjevski sceni, ki preporod doživlja preko zanimanja za krajše in bolj razkropljene tekste in predavanja (pri tem je najpomembnejši projekt izdajanja Foucaultovih predavanj na College de France, ki še ni zaključen), predvsem pa z nadaljnim razvojem foucaultove teorije in njeno celostno aplikacijo na različna področja raziskovanja. Vsekakor pa samo prevajanje ni dovolj, saj v Sloveniji manjka vibrantnejši teoretski razvoj in konkretnejše ter celostnejše aplikacije foucaultove teoretske imaginacije (izjeme seveda izvzete). Na slovenskem filozofskem horizontu se Foucaulta vse prepogosto obravnava zgolj kot avtorja, njegovo filozofijo pa kot predmet raziskovanja. Teoretski razvoj njegovih razmišljanj tako redko seže dlje od kritične obravnave temeljnih filozofskih konceptov ali od branja Foucaulta skupaj s kakim drugim filozofom (največkrat Lacanom). Če so takšna podvzetja v strogo filozofskem smislu sicer nesporno produktivna, na drugi strani obstaja nevarnost, da se izgublja osrednja nit Foucaultovega teoretskega projekta, ki je bil vedno usmerjen k

refleksiji razmerij na mondenih področjih človekovega življenja, katere namen je bilo inducirati dejanske transformacije historične subjektivne izkušnje in premikanje njenih meja. S problematiziranjem konceptov avtorja in njegovega dela je navsezadnje že Foucault sam namignil, da je (njegovo) teorijo mogoče prijeti in uporabiti tudi nekoliko drugače. V kolikor so Foucaultove teoretske refleksije vedno izvirale iz konkretnih problematik vsakdanjega življenja ter transformacije subjektivne izkušnje, je nadaljnji razvoj foucaultovske teorije v veliki meri torej povezan tudi s poglobljenimi in celostnimi aplikacijami foucaultjevske perspektive na konkretna področja raziskovanja (prav takšne aplikacije namreč v veliki meri katalizirajo rastočo foucaultjevsko sceno na Zahodu) ter z artiku-

liranjem praks svobode znotraj naše konkretne historične izkušnje. V slovenskem družboslovju aplikacij sicer ne manjka, vendar le-te razen redkih izjem ostajajo dokaj raztreščene in omejene na uporabo posameznih foucaultovskih konceptov, pri čemer manjkajo bolj celostne obravnave, ki pravo pojasnjevalno in transformacijsko vrednost pokažejo šele, ko določeno problematiko postavijo v širši kontekst foucaultovske teorije.

Ali bo sveža izdaja tekstov in ponovna, dopolnjena izdaja Dolarjevega izbora iz 1991 dejansko sprožila določene premike na slovenski foucaultovski sceni in jo približala tudi svetovnim gibanjem, bo razvidno šele v prihodnosti. Z istimi pričakovanji pa lahko čakamo tudi na izid napovedane Dolarjeve študije o Foucaultu, ki bo izšla pri založbi Krtina.